

Türkiye’de Gençlerin Yükseköğretimden ve Lisansüstü Eğitimden İşe Geçiş Süreçlerinin Yıllara Göre Değişimi

Changes in the Transition of the Turkish Youth from Undergraduate and Graduate Education to Work over the Years

Çiğdem Apaydın

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Antalya

Özet

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de istihdam edilen yükseköğrenimli ve lisansüstü eğitilmiş gençlerin demografik bilgileri (eğitim düzeyleri, yerleşim yerleri, medeni durumları, mezun oldukları bölümler) ve çalışma durumları (iş bulma yöntemleri, işteki durumları, işyerlerindeki statüleri, işyerlerinin durumu) hakkında ayrıntılı bilgi elde etmektir. Araştırmanın modeli, bilgi edinmeyi ve keşfetmeyi amaçlayan keşfedici araştırma modelidir. Araştırmanın çalışma grubunu 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılmış olan İşgücü Araştırması Veri Setinde yer alan 20–24 yaş ve 25–29 yaş arası yükseköğrenim ve lisansüstü eğitim alan gençlerden elde edilen veri kaynakları oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesinden yararlanılmış, verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. 2014–2017 yılları arasında TÜİK tarafından elde edilen veri kaynaklarının analizine göre Türkiye’de yükseköğrenim ve lisansüstü eğitime sahip gençlerin oranı Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırıldığında düşük düzeyde kalmaktadır. Eğitilmiş gençlerin çoğunluğu; şehirlerde ve ilçelerde yaşamakta, evlenmeyi ertelemekte, sağlık, mühendislik ve öğretmenlik gibi iş bulma konusunda daha rahat olan mesleklere yönelik eğitim almayı tercih etmektedir. Araştırmadan elde edilen diğer bir tespit ise gençlerin işlerini kendi olanakları ile buldukları, yeterince profesyonel destek alamamakta olduklarıdır. Gençlerin büyük çoğunluğu ücretli, maaşlı veya yevmiyeli çalışmakta, girişimci olmayı tercih etmemektedir. Yükseköğrenimli gençler özel işyerlerinde, 25–29 yaş grubu lisansüstü eğitime sahip gençler ise kamuda çalışmaktadır.

Anahtar sözcükler: Gençler, istihdam, iş gücü, okuldan işe geçiş, yükseköğrenim ve lisansüstü eğitim.

Bu çalışma Türk gençlerinin yükseköğretimden ve lisansüstü eğitimden sonra işe geçişteki süreçlerine odaklanmaktadır. Genç yetişkinler için meslek seçimi ve okuldan işe geçiş finansal, sosyal ve psikolojik alanlarda gelecekteki potansiyellerini oluşturan ve önemli sonuçları olan bir süreçtir. Geçmiş yıllara kıyasla günümüzde okuldan işe

Abstract

This study aims to obtain detailed information regarding the demographic characteristics (education level, residential area, marital status, and academic department conferring the degree) and the working conditions (employment methods, employment status, status in the workplace, workplace conditions) of the undergraduate and graduate youths employed in Turkey. Aiming at learning and discovery, it was designed and conducted as an exploratory research study. The data consist of the Labor Force Survey Dataset released by the Turkey Statistical Institute (TSI) in 2014, 2015, 2016 and 2017 focusing on the undergraduate and graduate youths in the 20–24 and 25–29 age groups. The study applied document analysis, which is a qualitative research method, and the descriptive analysis technique for the data analysis. The analysis results of the TurkStat data covering the period between 2014 and 2017 revealed that the ratio of undergraduate and graduate youths in Turkey was lower than that of the European Union countries. The majority of the educated youths prefer living in cities and towns, postpone marriage, and receive training for jobs in the health, engineering and teaching sectors which offer better employment prospects. It was also found that young people find their jobs by their own means and they do not get adequate professional support. The vast majority of the Turkish youth work in salaried, wage-based, or per diem-based jobs, and they do not prefer to become entrepreneurs. While undergraduates mostly work in private workplaces, those aged 25–29 work in the public sector.

Keywords: Employment, transition from school to work, undergraduate and graduate education, workforce, youth.

geçiş, herkesin iş piyasasına başarılı bir şekilde ulaşması için kendi duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendirme becerisine sahip olmakla, belirsizliği azaltmak için daha fazla çabayla ve öngörülemezlikle karakterize edilmektedir (Tomasik, Hardy, Haase ve Heckhausen, 2009). Okuldan işe geçiş, bireyin okuldan ayrılıp işe başladığı dönemdir (Ng ve Feldman,

İletişim / Correspondence:

Doç. Dr. Çiğdem Apaydın
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim
Yönetimi Anabilim Dalı, Antalya
e-posta: cigdemapaydin@akdeniz.edu.tr

Yükseköğretim Dergisi / Journal of Higher Education (Turkey), 10(2), 219–232. © 2020 Deomed

Geliş tarihi / Received: Kasım / November 30, 2018; Kabul tarihi / Accepted: Nisan / April 22, 2020

Bu makalenin atıf künyesi / Please cite this article as: Apaydın, Ç. (2020). Türkiye’de gençlerin yükseköğretimden ve lisansüstü eğitimden işe geçiş süreçlerinin yıllara göre değişimi. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 219–232. doi:10.2399/yod.19.018000

ORCID ID: Ç. Apaydın 0000-0002-4457-3199

2007). Bu dönem, genelde gençler, özelde yükseköğrenim eğitimi almış gençler için önemli bir aşamadır. Yükseköğrenim eğitimi almış genç, öğrenci yaşamını geride bırakmakta, gelecekte kariyer başarısını belirleyici önemli kararları gerektiren tam zamanlı çalışan olarak yeni bir hayata başlamaktadır. Okuldan işe geçiş, “*bireylerin okulu bitirmelerinden sonra istihdam edildikleri, işverenler tarafından kabul edilebilir performans gösterdikleri ve çalışma ortamlarına ve iş gereksinimlerine yönelik olumlu tutumlara sahip oldukları durum*” şeklinde tanımlanmaktadır (Ng ve Feldman, 2007, s. 116). Okuldan işe geçiş süreci; üç alt basamağı (kararsız, deneme ve sağlamlaştırma) içermektedir. Kararsız (*tentative*) alt basamağı bir mesleği seçmeyi ve gerekli eğitimi almayı içermektedir. Deneme (*trial*) alt basamağı, uygulama görevini, yani başlangıçtaki bir meslek pozisyonunu elde etmeyi ve tercih edilen bir mesleğe yerleşmek için uygun adımlar atmaya kapsamaktadır. Sağlamlaştırma (*stabilizing*) alt basamağı ise tercih edilen meslekte uygun bir pozisyonun güvence altına alınmasını içermektedir (Savickas, 1999). Yazara göre gençlerin mesleki nitelikteki her eylemi iş ilanlarının okunması ve pozisyonlara başvurulması da dâhil olmak üzere mesleki bir başa çıkma davranışı olarak kabul edilmektedir. Velde, Feij ve Taris (1995) okuldan işe geçişin bireyin kariyerinin geri kalanı için önemli sonuçlar doğurabileceğini belirtmektedir. Yazarlar okulda genç insanların davranışlarının az ya da çok sabit olduğunu, kuralların otoriteler tarafından kontrol edildiğini ancak iş yaşamına geçen bireyin ne yapması gerektiği konusunda karar verirken daha fazla seçeneğe sahip olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla çalışarak maddi açıdan bağımsız olmak ve topluma katkıda bulunmak, genç çalışanların kişiliğini de olumlu yönde etkilemektedir (Allen ve Meyer, 1990; Velde, Feij ve Taris, 1995).

Lisans mezunu gençler çoğu zaman işgücü piyasasına girerken uygun istihdam bulmada, iş tecrübesinin azlığı veya mesleki ağlar ile zayıf bağlarının olması gibi nedenlerden dolayı güçlüklerle karşılaşmaktadır (Koen, Klehe ve Van Vianen, 2012). Özellikle ekonomik açıdan zor dönemlerde, işgücü piyasasına yeni gelen lisans mezunları ilk sorun yaşayanlardan olmaktadır (Sortheix, Chow ve Salmela-Aro, 2015). Amerika Birleşik Devletleri İşgücü İstatistikleri Bürosu (U. S. Bureau of Labor Statistics [BLS], 2017) ve Eurostat (2012) verilerine göre işgücü piyasasına yeni giriş yapanlar/yeni mezunlar arasındaki işsizlik oranı, diğer iş arayanlar ya da daha uzun süre ve bir süre çalıştıktan sonra yeniden iş arayanlara göre yaklaşık iki kat daha yüksek gerçekleşmektedir.

Schein (1964), yeni mezunların yöneticiler tarafından ılerleme olanaklarına ve yeni sorumluluk kazanma beklentilerine yönelik aşırı hırslı olduklarını ve gerçekçi görünmediklerini ifade etmektedir. Yazar ayrıca yeni mezunların çok teorik, naif ve

idealist olmalarına rağmen olgunlaşmamış ve deneyimsiz görüldüğünü de belirtmektedir. Oysa yeni mezunların okuldan işe geçiş başarısı, karar verme yetenekleri ve baş etme becerileri, yeni mesleki seçimlerinde istikrar elde etmeleri, yeni iş sorumluluklarını öğrenme hızı, yeni meslektaşları ve işyeri normları ile uyum düzeyleri öz yeterlik duygularını da etkilemektedir. Sonuç olarak, üniversiteden mezun olmak ve işgücüne geçiş yapmak, mezunların eğitimlerini uygulamaya başlamaları ve işgücü piyasasında kariyerlerini oluşturmaları nedeniyle hem bireysel hem de sosyal düzeyde önem taşımaktadır.

Türkiye’de Yükseköğretimden ve Lisansüstü Eğitimden İşe Geçiş Süreci ve İşgücü Piyasası İlişkisi

UNESCO (2017) genç kavramını, kişinin zorunlu eğitimi tamamlandığı yaş ile ilk işini bulduğu yaş arasındaki dönemi yaşayan bireyler olarak tanımlamakta ve yaş sınırlarını 15 ila 24 yaşları arasında değerlendirmektedir. Ancak iş piyasasına girişin daha geç yaşlarda başladığı, Dünya genelinde ve Türkiye’de 15–24 yaş grubunun eğitimde kalma süresinin uzaması gibi nedenler var olup bu çalışmada 20–24 ve 25–29 yaş aralığındaki bireyler genç nüfus olarak kabul edilmektedir. Gençler, eğitimlerini bitirmeleriyle birlikte ekonomik özgürlük talep etmekte, dolayısıyla iş aramaya başlamaktadır. Ancak genç bireyler özellikle işsizlik (*unemployment*) ve meslek sahibi olamama (*joblessness*) riski altında kalmaktadır. ILO (2018), bu durumun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için geçerli olduğunu belirtmektedir. Özellikle düşük gelirli ülkelerde; istihdam, işsizlik, kayıt dışılık, düşük ücret, düşük kaliteli istihdam genç işgücü piyasasını etkilemektedir (ILO, 2013, 2014).

Türkiye’de genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranının 2017 yılında %16.1, 2023 yılında %14.8 ve 2080 yılında %11.1 olacağı öngörülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2017). Buradan Türkiye’de genç nüfusun düzenli olarak azalma yönünde değiştiği söylenebilir. Gençlerin iyi eğitim almalarıyla birlikte üretime katılmalarının, Türkiye ekonomisine de büyük bir sıçrama potansiyeli yaratacağını söylemek mümkündür. Mincer’e (1991) göre bireyin eğitim seviyesi yükseldikçe, emek piyasasında işsiz kalma riski azalmakta, işgücü verimliliği artmakta, gelir dağılımının düzelmesi sağlanmakta, sağlığı ve beslenmesi iyileşmekte ve nüfus artış hızı azalmaktadır (Tansel, 2009). Dolayısıyla eğitim; ülkelerin milli gelir düzeylerinin yükselmesinin ötesinde, bireysel gelir düzeyinin yükselmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksulluğun önlenmesinde önemli bir sosyal politika aracı olarak görev yapmaktadır (Sarı, 2002). Türkiye’de eğitim ile ekonomik büyümenin arasındaki nedensellik ilişkisini araştıran Kar ve Ağır (2003), Taban ve Kar (2006) ile Beşkaya, Savaş ve Şamiloğlu (2010) çalışmalarında, eğitimin ekonomik büyümeye, ekonomik büyümenin de eğiti-

me karşılıklı olarak önemli katkısının bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Türkiye’de bireylerin eğitim durumlarına göre istihdam ve işsizlik oranlarının verildiği Tablo 1’e göre yükseköğretim mezunu bireylerin görece diğer eğitim düzeylerine göre istihdam oranlarının yüksek olduğu söylenebilir. Görüldüğü üzere Türkiye’de bireylerin eğitim düzeyi artıkça daha yüksek düzeyde istihdam edilebilmektedir. 2014–2018 yılları arası değerlendirildiğinde istihdamda eğitimin ön plana çıktığı ifade edilebilir (Tablo 1).

Türkiye’de yükseköğretimden işe geçiş süreci incelendiğinde, TÜİK verilerine göre 2016 yılında yükseköğretim mezunu 15–25 yaş aralığında bulunan gençlerin işgücüne katılma oranı %75, istihdam oranı %51.9; 2017 yılında işgücüne katılma oranı %78.2, istihdam oranı %51.2 şeklinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2018). Yükseköğretim mezunu gençlerin istihdam oranları yıllara göre düzenli olarak artmaktadır. İşgücü Piyasasındaki Gelişmelerin Makro Analizi raporuna (Kalkınma Bakanlığı, 2018) göre 2017 yılı Aralık döneminde yükseköğretim mezunlarının toplam işgücünden aldığı pay oranı %23.3’tür. Aynı dönemde yükseköğretim mezunlarının işgücü son bir yılda 220 bin kişi artmıştır. İşgücündeki bu artışa karşılık son bir yılda 330 bin kişilik net ilave istihdam sağlanmıştır. Yine aynı rapora göre, yükseköğretim mezunları istihdam artışının işgücü artışlarının önüne geçmesiyle ilgili grupta işsizlik oranı geçen yılın aynı çeyreğine göre 1.9 puan azalarak %11.5 düzeyine ulaşmıştır.

Manacorda, Rosati, Ranzani ve Dachille’e (2017) göre gelişmekte olan ülkelerde (Türkiye gibi) okuldan işe geçişin özellikleri ve anahtar bileşenleri hakkında önemli ölçüde daha az şey bilinmektedir. Yazarlar dünya çapında gençlerin çoğunluğunun düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşadığını, dolayısıyla bu geçişlerin özelliklerinin ortaya konulmasının ve belirleyicilerinin anlaşılmasının temel öneme sahip olduğunu eklemektedir. Benzer şekilde Moreau ve Leathwood (2006) alanyazında üniversite mezunlarının, mezuniyet sonrası istihdam beklentilerini ya da gerçek deneyimlerini anlamlandır-

maları konusunda nispeten çok az şey bilindiğini belirtmektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı TÜİK tarafından yürütülen İşgücü Araştırmasına dayalı olarak Türkiye’de istihdam edilen yükseköğrenimli ve lisansüstü eğitilmiş 20–24 yaş ve 25–29 yaş arası gençlerin demografik bilgileri (eğitim düzeyleri, yerleşim yerleri, medeni durumları, mezun oldukları bölümler) ve çalışma durumları (iş bulma yöntemleri, işteki durumları, işyerlerindeki statüleri, işyerlerinin durumu) hakkındaki verileri değerlendirmektir.

Yöntem

Bu araştırmanın modeli bilgi edinmeyi ve keşfetmeyi amaçlayan keşfedici araştırma modelidir (*exploratory research*). Keşfedici araştırma, olanları ya da mevcut durumda gerçekleşmekte olanları ortaya çıkarması açısından dedektiflik çalışmalarına benzemektedir. Keşfedici araştırmalar; fikir, içgörü ve hipotez üretmeye ve ilgilenilen konu hakkında başkalarının yaptıklarının ve keşsettiklerinin anlaşılmasını sağlayarak zamandan ve kaynaktan tasarruf sağlamaktadır (Stevens, Loudon, Wrenn ve Cole, 2012). Keşfedici araştırma, büyük ölçekli bir araştırma yapılmadan önce yapılan yoğunlaştırılmış çalışmalardır. Program işlemleri, hedefleri ve sonuçları hakkında kayda değer bir belirsizlik olduğunda, keşfedici soruları belirlemeye, ölçüm yapılarını seçmeye ve önlemler geliştirmeye yardımcı olmakta; ayrıca daha büyük çalışmalara kaynaklık etmektedir (Davey, 1990).

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesinde temel amaç, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman incelemesi özellikle doğrudan görüşme ve gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında TÜİK tarafından tüm Türkiye’yi kapsayan 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında yapılmış olan İşgücü Araştırması Mikro Veri Seti kullanılmıştır (TÜİK,

Tablo 1. Eğitim düzeyi ve yıllara göre işgücü durumu.

Eğitim düzeyi	İstihdam oranı (%)					İşsizlik oranı (%)				
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018
Okur yazar	17.9	17.6	16.8	17.7	17.9	6.3	5.3	5.7	5.8	5.0
Liseden az	43.3	43.3	43.5	44.1	44.6	9.4	10.0	10.2	9.8	8.8
Lise	47.1	47.3	47.2	47.6	48.4	11.9	12.4	13.4	13.3	12.3
Meslek lisesi	58.1	58.7	58.2	58.2	59.8	10.6	10.2	11.6	11.9	9.6
Yükseköğretim	70.7	71.0	70.1	70.1	70.7	10.6	11.0	12.0	12.7	10.9

Kaynak: TÜİK, 2018.

2018). İşgücü Araştırması, Türkiye'deki işgücünün yapısını ortaya koymak, istihdam edilenlerin, iktisadi etkinlik, meslek ya da iş, işteki durum ve çalışma süresi, iş yerlerinin statüleri, iş arama yöntemleri; işsizlerin ise iş arama süresi ve aradıkları meslek ya da iş gibi özellikler hakkında bilgi toplamak amacıyla her yıl TÜİK tarafından yapılmaktadır. Anketlerle bireylerin; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, mezun olunan bölüm, hanehalkı yapısı, ikamet ettikleri bölgeye ve yerleşim yerine dair bilgi elde edilmektedir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu TÜİK tarafından 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında yapılmış olan İşgücü Araştırması Veri Setinde yer alan 20–24 yaş ve 25–29 yaş yükseköğrenim ve lisansüstü eğitim alan gençlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. TÜİK, 2014 Şubat dönemiyle birlikte Avrupa Birliği'ne tam uyumun sağlanmasına yönelik yeni düzenlemeler getirerek, her ayın ilk haftasını temel alan sabit referans haftası yerine Eurostat tarafından öngörülen, yılın tüm haftalarının referans dönemi olarak dikkate alındığı sürekli bir yapıya geçmiştir. Örneğin, tahminler 6 Aralık 2012 tarihli Büyükşehir Yasasına göre belirlenen 2014 idari bölünüşü temel alınarak revize edilen kurumsal olmayan nüfus tahminlerine göre hesaplanmıştır. Bu nedenle İşgücü Araştırması Veri Setinde yer alan verilerde başlangıç olarak 2014 yılı temel alınmış, 2015, 2016 ve 2017 yılı dâhil edilerek incelenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasında, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman analizi, basılı ve elektronik (bilgisayar tabanlı ve İnternet üzerinden iletilen) materyaller olmak üzere belgeleri incelemek veya değerlendirmek için kullanılan sistematik bir yöntemdir. Nitel araştırmadaki diğer analitik yöntemlerde olduğu gibi, doküman analizi de anlam çıkarmak, anlayış kazanmak ve ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını ge-

rektirmektedir (Bowen, 2009). Belgeler, araştırmacının müdahalesi olmadan kaydedilmiş metin (kelimeler) ve görüntüler içermektedir. Bir çalışmanın parçası olarak sistematik değerlendirme için kullanılacak belgeler; reklamlar, gündemler, katılım kayıtları ve toplantı tutanakları, kılavuzlar, özgeçmiş çalışmaları, kitap ve broşürler, günlükler ve dergiler, etkinlik programları, mektuplar ve muhtıralar, haritalar ve çizelgeler, gazeteler (kupürler / makaleler), basın yayınları, program önerileri, başvuru formları ve özetler, radyo ve televizyon programı senaryoları, örgütsel veya kurumsal raporlar, anket verisi ve çeşitli kamu kayıtları şeklinde çeşitli olabilmektedir. Her türlü belge, araştırmacının anlamını ortaya çıkarmasına, anlayış geliştirmesine ve araştırma problemiyle ilgili bilgileri keşfetmesine yardımcı olabilmektedir (Bowen, 2009).

Bu araştırmada Forster'in (1995) doküman incelemesi aşamaları [(1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliğini kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma] sırasıyla izlenmiştir (*akt.* Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman incelemesinin birinci ve ikinci aşaması olarak İşgücü Araştırması Mikro Veri Setinde bulunan yükseköğrenim ve lisansüstü eğitim almış 20–24 yaş ve 25–29 yaş arasında bulunan gençler hakkında ayrıntılı bilgi TÜİK'ten alınan izin doğrultusunda elde edilmiştir. Üçüncü aşama olarak verilerin nasıl düzenleneceğine karar verilmiştir. İşgücü Araştırmasına 2014 yılında 393.822 kişi, 2015 yılında 389.035 kişi, 2016 yılında 380.709 kişi ve 2017 yılında 378.691 kişi katılmıştır. Verilerin tek bir dosya altında incelenmesi mümkün olmadığından her yıl kendi içinde analiz edilmiştir. Yıllara göre (2014, 2015, 2016 ve 2017) veriler öncelikle 20–24 yaş ve 25–29 yaş gençler ve cinsiyet değişkenleri açısından sayısal olarak tespit edilmiştir (Tablo 2). Daha sonra yükseköğrenim eğitimi alan gençlere ait bilgiler tespit edilmiştir. Dördüncü aşamada ise verilerin incelenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz, verilerin önceden belirlenen temalara göre incelenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Verilerin analizinde SPSS 20 programı kullanılmıştır.

■ Tablo 2. Yıllara göre gençlerin sayısal dağılımı.

Yaş (yıl)	Cinsiyet	2014	2015	2016	2017
20–24	Erkek	16.089	15.568	15.058	14.679
	Kadın	17.296	16.587	15.350	15.489
	Toplam	33.385	32.155	30.408	30.168
25–29	Erkek	16.977	16.366	15.724	15.099
	Kadın	17.695	17.131	16.199	15.774
	Toplam	34.672	33.497	31.923	30.873
Genel toplam		68.057	65.652	62.331	61.041

Kaynak: 2014, 2015, 2016 ve 2017 TÜİK İşgücü Araştırması Veri Setinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (TÜİK, 2018).

■ **Tablo 3.** Eğitim düzeylerine ve yıllara göre gençlerin sayısal dağılımı.

Yaş (yıl)	Eğitim düzeyi	2014	2015	2016	2017
20–24	A	5649	5081	6030	6342
	B	34	44	60	65
	Toplam	5683	5125	6090	6407
25–29	A	8063	8720	9111	9458
	B	535	561	535	554
	Toplam	8598	9281	9646	10.012
Genel toplam		14.281	14.406	15.736	16.419
Araştırmaya katılan gençler arasındaki yükseköğretim mezunu genç oranı		%21	%22	%25	%27

A: İki veya üç yıllık yükseköğretim, 4 yıllık yükseköğretim veya fakülte; B: Lisansüstü eğitim (yüksek lisans veya doktora). Kaynak: 2014, 2015, 2016 ve 2017 TÜİK İşgücü Araştırması Veri Setinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (TÜİK, 2018).

■ Tablo 2 incelendiğinde 2014 yılından itibaren genç sayısının düzenli olarak azaldığı görülmektedir. Buradan Türkiye’de genç sayısının yıllara göre azalarak arttığı söylenebilir. Cinsiyet açısından kadın ve erkek sayısının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Bulgular

Eğitim Düzeyine Göre Yükseköğrenimli ve Lisansüstü Eğitimli Gençler

Gençlerin eğitim düzeylerine ve yıllara göre sayıları ve İşgücü Araştırması Mikro Veri Setinden yıllara (2014–2017) göre elde edilen verilerin analizi ■ Tablo 3’de yer almaktadır. Buna göre Türkiye’de 20–24 yaş ve 25–29 yaş arası gençlerin yükseköğrenim eğitimleri düzenli olarak artmaktadır. Bu durum yükseköğretim mezunu genç oranlarında da (2014 yılı %21, 2015 yılı %22, 2016 yılı %25 ve 2017 yılı %27) görülmektedir. Bu orana iki veya üç yıllık yükseköğretim alanlar ve lisansüstü eğitim alan gençlerin sayısı da dâhildir.

Lisansüstü eğitim alan genç sayısında ise artışın çok küçük oranda yükseldiği görülmektedir. Özellikle 20–24 yaş grubu olan gençlerin, 25–29 yaş grubu gençlere göre lisansüstü eğitim almada daha sınırlı bir oranda kaldığı söylenebilir. 2014 yılından 2017 yılına kadar lisansüstü eğitim yapan genç sayısında büyük bir artışın olmadığı görülmektedir (■ Tablo 3).

Yerleşim Yerlerine Göre Yükseköğrenimli ve Lisansüstü Eğitimli Gençler

Yükseköğrenimli ve lisansüstü eğitim alan gençlerin büyük çoğunluğu il merkezinde ya da ilçede yaşamaktadır (■ Tablo 4). Bu bulgu Türkiye’de yüksek eğitimli gençlerin şehirlerde toplandığını göstermesi açısından önemlidir.

Yüksek eğitimli gençlerin çok azı bucak veya köyde yaşamaktadır. Özellikle 20–24 yaş grubu yükseköğrenim eğitimi almış gençlerin, 25–29 yaş grubuna göre daha az bucak veya köyde yaşadıkları söylenebilir (■ Tablo 4).

Medeni Durumlarına Göre Yükseköğrenimli ve Lisansüstü Eğitimli Gençler

20–24 yaş yükseköğretim mezunu gençlerin çoğunluğu bekârdır ve yıllara göre düzenli olarak bekâr olma sayıları artmaktadır (■ Tablo 5). Görünen o ki 20–24 yaş arası yükseköğrenimli gençler evlenmeyi ertelemektedir. 25–29 yaş arası yükseköğrenimli gençlerde de bekâr oranları evli olanlara göre fazladır. Ancak 20–24 yaş grubu evli olanlarla 25–29 yaş arası evli olanlar karşılaştırıldığında 25–29 yaş grubunda olan gençlerin daha fazla evli olduğu ifade edilebilir. Lisansüstü eğitimli gençlere bakıldığında ise her iki yaş grubunun da bekâr oldukları, evlenmeyi daha az tercih ettikleri görülmektedir. Buradan gençlerin eğitim düzeyi yükseldikçe evlenmeyi ötededikleri söylenebilir.

Yükseköğrenimli gençlerin eşlerinden ayrılma oranlarının 25–29 yaş arası olanlarda daha fazla olduğu söylenebilir. Ayrıca 25–29 yaş arası olan yükseköğrenimli gençlerin eşlerinden ayrılma oranlarının 2014 yılı ve 2016 yıllarında daha fazla gerçekleştiği görülmektedir. Eşi vefat eden 25–29 yaş arası yükseköğrenimli gençlerin 2017 yılında en fazla olduğu tespit edilmektedir (■ Tablo 5).

Üniversiteden Mezun Oldukları Bölümlere Göre Yükseköğrenimli ve Lisansüstü Eğitimli Gençler

Yükseköğrenim ve lisansüstü eğitim almış gençlerin mezun oldukları bölümler ■ Tablo 6’da yer almaktadır. Bölümler arasında mezun olma sayısı açısından bakıldığında, dengesiz bir dağılımın olduğu söylenebilir. Bu dengesiz dağılımın her iki yaş grubu için de geçerli olduğu görülmektedir. 2014 yılından 2017 yılına kadar gençlerin mezun oldukları bölümler incelendiğinde en çok “İş ve Yönetim (18.378)”, en az “Gazetecilik ve Enformasyon (238)” bölümünü tercih ettikleri görülmektedir. İş ve Yönetim bölümü çok tercih edilmesine rağmen lisansüstü eğitim açısından bakıldığında bu sayı dramatik biçimde azalmaktadır. En çok tercih edilen ikinci bölüm ise

Tablo 4. Yükseköğrenim ile lisansüstü eğitim alan gençlerin yaşadıkları yerleşim yerlerine göre sayısal dağılımı.

Yıllar	Eğitim düzeyi	Yaş (yıl)	İl merkezi	İlçe merkezi	Bucak veya köy	Toplam
2014	A	20–24	1257	950	175	2382
		25–29	2235	1756	277	4268
	B	20–24	15	4	0	19
		25–29	220	133	6	359
2015	A	20–24	1428	929	160	2517
		25–29	2511	1869	291	4671
	B	20–24	16	5	1	22
		25–29	242	109	1	357
2016	A	20–24	1569	966	161	2696
		25–29	2537	1960	287	4874
	B	20–24	15	8	1	24
		25–29	206	115	7	328
2017	A	20–24	1684	1021	135	2840
		25–29	2768	2089	297	5154
	B	20–24	28	12	0	40
		25–29	215	102	8	325

A: İki veya üç yıllık yükseköğretim, 4 yıllık yükseköğretim veya fakülte; B: Lisansüstü eğitim (yüksek lisans veya doktora). Kaynak: 2014, 2015, 2016 ve 2017 TÜİK İşgücü Araştırması Veri Setinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (TÜİK, 2018).

“Öğretmen Eğitimi ve Eğitim Bilimleri (8334)”. Bu bölümde de lisansüstü eğitimin düşük düzeyde kaldığı söylenebilir.

Tablo 6 incelendiğinde “Sağlık, İş ve Yönetim, Mühendislik İşleri, Sosyal Bilimler ve Davranış Bilimleri, Öğretmen

Eğitimi ve Eğitim Bilimleri” alanlarında 20–24 yaş grubuna göre 25–29 yaş arası gençlerin görece daha fazla lisansüstü eğitim yaptıkları görülmektedir.

Bütünde değerlendirildiğinde tüm bölümlerde ve her iki yaş grubunda lisansüstü eğitimin oldukça sınırlı kaldığı görül-

Tablo 5. Yükseköğrenim ile lisansüstü eğitim alan gençlerin medeni durumlarına göre sayısal dağılımı.

Yıllar	Eğitim düzeyi	Yaş (yıl)	Bekâr	Evli	Ayrıldı	Eşi vefat etti	Toplam
2014	A	20–24	5123	519	7	-	5649
		25–29	4828	3164	67	4	8063
	B	20–24	30	4	-	-	34
		25–29	350	184	1	-	535
2015	A	20–24	5220	568	9	4	5801
		25–29	5160	3506	48	5	8719
	B	20–24	39	5	-	-	43
		25–29	359	198	3	1	561
2016	A	20–24	5459	567	4	-	6030
		25–29	5327	3722	57	5	9111
	B	20–24	56	4	-	-	60
		25–29	283	247	5	-	535
2017	A	20–24	5739	598	4	3	6344
		25–29	5747	3658	52	25	9482
	B	20–24	62	2	1	1	66
		25–29	320	233	1	1	555

A: İki veya üç yıllık yükseköğretim, 4 yıllık yükseköğretim veya fakülte mezunu; B: Lisansüstü (yüksek lisans veya doktora) eğitim mezunu. Kaynak: 2014, 2015, 2016 ve 2017 TÜİK İşgücü Araştırması Veri Setinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (TÜİK, 2018).

Tablo 6. Yükseköğrenim ile lisansüstü eğitim alan gençlerin üniversiteden mezun oldukları bölümlere göre sayısal dağılımı.

Yıllar	Yaş (yıl)	2014		2015		2016		2017		Toplam
		A	B	A	B	A	B	A	B	
Öğretmen Eğitimi ve Eğitim Bilimleri	20-24	641	4	741	4	757	12	763	4	2926
	25-29	1270	55	1275	47	1330	49	1347	35	5408
Sanat	20-24	170	1	195	0	220	0	203	0	789
	25-29	205	17	260	16	281	13	283	14	1089
Beşeri Bilimler	20-24	216	2	233	4	264	4	191	1	915
	25-29	387	23	433	33	491	24	355	14	1760
Sosyal Bilimler ve Davranış Bilimleri	20-24	300	1	349	8	370	2	356	6	1392
	25-29	646	61	658	51	671	39	663	38	2827
Gazetecilik ve Enformasyon	20-24	35	0	20	0	17	1	26	0	99
	25-29	31	4	32	4	27	2	37	2	139
İş ve Yönetim	20-24	1714	5	1678	3	1607	9	1701	9	6726
	25-29	2565	64	2866	114	2928	110	2922	83	11.652
Hukuk	20-24	123	0	136	0	161	1	191	1	613
	25-29	148	8	184	13	196	12	236	6	803
Yaşam Bilimi*	20-24	72	3	62	2	34	0	39	0	212
	25-29	128	14	97	19	101	15	87	17	478
Fizik Bilimleri	20-24	98	0	75	0	80	0	62	0	315
	25-29	188	21	195	11	179	18	216	35	863
Matematik ve İstatistik	20-24	67	1	65	2	63	3	61	1	263
	25-29	105	21	127	17	122	9	109	3	513
Bilgisayar†	20-24	305	1	271	1	275	0	241	0	1094
	25-29	236	2	225	1	230	1	252	0	947
Mühendislik İşleri	20-24	746	2	703	1	724	2	693	1	2872
	25-29	816	56	882	46	119	17	948	50	2934
İmalat ve İşleme	20-24	173	1	188	0	203	0	182	0	747
	25-29	240	7	258	3	251	4	248	4	1015
Mimarlık ve İşleme	20-24	197	1	189	2	230	0	271	0	890
	25-29	264	9	265	16	292	17	362	17	379
Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık	20-24	141	0	116	0	112	0	112	0	481
	25-29	167	15	216	8	191	14	190	14	815
Veterinerlik	20-24	18	1	20	0	27	7	24	9	106
	25-29	41	21	37	22	39	14	34	26	234
Sağlık	20-24	222	11	307	17	383	18	563	29	1550
	25-29	257	128	284	126	328	141	380	160	1804
Sosyal Hizmetler	20-24	96	0	136	0	136	0	202	1	571
	25-29	44	3	73	2	100	5	126	5	358
Kişisel Hizmetler	20-24	167	0	168	0	198	0	187	0	720
	25-29	189	4	213	8	213	8	248	3	886
Ulaştırma Hizmetleri ve Çevre Koruma‡	20-24	17	0	32	0	33	0	45	0	127
	25-29	25	1	30	0	33	0	30	1	120
Güvenlik Hizmetleri	20-24	131	0	117	0	136	1	151	1	537
	25-29	111	1	110	3	128	4	128	15	500
Diller§	20-24	-	-	-	-	-	-	78	2	80
	25-29	-	-	-	-	-	-	257	11	268

A: İki veya üç yıllık yüksekokul, 4 yıllık yüksekokul veya fakülte mezunu; B: Lisansüstü (yüksek lisans veya doktora) eğitim mezunu. *, †, ‡2017 yılı verilerinde “Ulaştırma Hizmetleri ve Çevre Koruma=İş Sağlığı ve Ulaştırma Hizmetleri, Bilgisayar=Bilişim ve İletişim Teknolojileri, Yaşam Bilimi=Biyoloji, Çevre ve İlgili Birimler” olarak isim değiştirmiştir. §2017 yılı verilerinde ilk kez mezun olunan bölümler arasına “Diller” dâhil edilmiştir. Kaynak: 2014, 2015, 2016 ve 2017 TÜİK İlgüçü Araştırması Veri Setinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (TÜİK, 2018).

Tablo 7. Yükseköğrenim ile lisansüstü eğitim alan gençlerin iş bulma yöntemlerine göre sayısal dağılımı.

Yıllar	Eğitim düzeyi	Yaş (yıl)	Kendi olanaklarıyla	Türkiye İş Kurumu kanalıyla	Özel istihdam ofisleri kanalıyla	Akraba, eş ve tanıdıklar aracılığıyla	Diğer	Toplam
2014	A	20–24	1692	39	34	470	20	2255
		25–29	2164	37	65	529	30	2795
	B	20–24	14	0	1	0	0	15
		25–29	196	1	4	16	3	220
2015	A	20–24	1795	62	39	439	12	2335
		25–29	2450	54	76	481	19	3080
	B	20–24	16	35	0	3	0	54
		25–29	178	37	4	31	1	250
2016	A	20–24	1652	127	44	544	4	2367
		25–29	2268	80	84	601	1	3033
	B	20–24	22	0	1	2	0	25
		25–29	137	1	4	17	0	159
2017	A	20–24	1730	109	53	532	2	2424
		25–29	2431	101	92	636	1	3261
	B	20–24	13	0	2	3	-	18
		25–29	173	1	10	16	-	200

A: İki veya üç yıllık yüksekokul, 4 yıllık yüksekokul veya fakülte mezunu; B: Lisansüstü (yüksek lisans veya doktora) eğitim mezunu. Kaynak: 2014, 2015, 2016 ve 2017 TÜİK İşgücü Araştırması Veri Setinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (TÜİK, 2018).

mektedir. Örneğin; Sosyal Hizmetler, Bilgisayar, Ulaştırma Hizmetleri ve Çevre Koruma alanında lisansüstü eğitim yapan 20–24 yaş grubu arasında neredeyse yok düzeyinde, 25–29 yaş arası grupta ise oldukça azdır. Gençlerin lisansüstü eğitim yapmakta istekli olmadıkları, yıllara göre sayıların değişiminden anlaşılmaktadır.

İş Bulma Yöntemlerine Göre Yükseköğrenimli ve Lisansüstü Eğitimli Gençler

Yükseköğrenim ve lisansüstü eğitime sahip gençlerin iş bulma yöntemleri; kendi olanakları, İŞKUR, özel istihdam ofisleri, akraba, eş ve tanıdıklar aracılığıyla ve diğer şekilde olarak gerçekleşmektedir (■ Tablo 7). Görüldüğü üzere yıllar içinde gençlerin iş bulmasında yöntem değişikliği olmamıştır. Özellikle 25–29 yaş grubunda olan yükseköğrenimli gençlerde kendi olanaklarıyla iş bulma daha fazladır. İŞKUR kanalıyla iş bulan gençlerin sayısı oldukça azdır. Özel istihdam ofisleri kanalıyla iş bulma oranı İŞKUR kanalıyla iş bulma oranından daha yüksek gerçekleşmektedir (■ Tablo 7). Görüldüğü üzere sadece 2015 yılında lisansüstü eğitim almış her iki grupta yer alan gençler özel istihdam ofislerinden çok İŞKUR kanalıyla iş bulmuştur. Özel istihdam ofisleri eğitimli gençlere bir kamu kuruluşu olan İŞKUR'dan daha yüksek oranda iş bulmuştur (■ Tablo 7).

Sonuç olarak gençlerin iş bulma yöntemleri çoğunlukla kendi olanakları, akrabaları ve yakın tanıdıkları aracılığı ile gerçekleşmektedir.

İşteki Durumlarına Göre Yükseköğrenimli ve Lisansüstü Eğitimli Gençler

■ Tablo 8'e göre, yüksek eğitimli gençler büyük oranda ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Bunu ücretsiz aile işçisi olarak çalışmak izlemektedir. Kendi hesabına ve işveren olarak çalışan oldukça sınırlıdır (■ Tablo 8).

Yıllara göre gençlerin istihdam edilme oranlarının arttığı söylenebilir. İstihdam oranları değerlendirildiğinde en yüksek oranın 2015 yılında, diğer yıllarda ise oranın aynı kaldığı gözlenmektedir. Eğitimli genç nüfus artmasına rağmen istihdam oranının aynı kalması dikkate değer bir durumdur. Sonuç olarak yükseköğrenim ve lisansüstü eğitime sahip gençler girişimci davranış sergileyememekte, çoğunlukla ücretli, maaşlı veya yevmiye alarak çalışmaktadır. Yıllara göre bu süreç değişmektedir.

İşyerlerindeki Statülerine Göre Yükseköğrenimli ve Lisansüstü Eğitimli Gençler

Yükseköğrenim eğitimi olan 20–24 yaş ve 25–29 yaş arası gençlerin daha çok özel işyerinde çalıştıkları görülmektedir.

■ **Tablo 8.** Yükseköğrenim ile lisansüstü eğitim alan gençlerin işteki durumlarına göre sayısal dağılımı.

Yıllar	Eğitim düzeyi	Yaş (yıl)	Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli	İşveren	Kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi	Toplam	Toplam çalışan eğitimli genç*	Yıllara göre toplam A+B mezun sayısı	İstihdam oranı
2014	A	20-24	2562	21	49	226	2858	8834	14.281	%61
		25-29	5111	101	157	155	5524			
	B	20-24	15	1	0	2	18			
		25-29	418	13	10	3	434			
2015	A	20-24	2674	28	58	237	2997	9483	14.406	%65
		25-29	5562	117	179	158	6016			
	B	20-24	20	0	0	2	22			
		25-29	410	18	17	3	448			
2016	A	20-24	2718	17	60	274	3069	9667	15.736	%61
		25-29	5637	129	216	179	6161			
	B	20-24	26	0	0	2	28			
		25-29	374	18	13	4	409			
2017	A	20-24	2777	25	75	324	3201	10.069	16.419	%61
		25-29	5803	141	272	197	6413			
	B	20-24	19	3	2	2	26			
		25-29	392	19	14	4	429			

A: İki veya üç yıllık yüksekokul, 4 yıllık yüksekokul veya fakülte mezunu; B: Lisansüstü (yüksek lisans veya doktora) eğitim mezunu. *Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli, işveren, kendi hesabına ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışan genç. Kaynak: 2014, 2015, 2016 ve 2017 TÜİK İşgücü Araştırması Veri Setinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (TÜİK, 2018).

Yüksek eğitimli gençlerin vakıf, dernek, uluslararası örgüt vb. gibi çeşitli örgütlerde oldukça az istihdam edildikleri görülmektedir (■ Tablo 9).

■ Tablo 9'a göre 25-29 yaş grubunda olan lisansüstü eğitimli gençler büyük oranda devlet kurumlarında çalışırken, 20-24 yaş grubunda olup lisansüstü eğitime sahip gençler daha

■ **Tablo 9.** Yükseköğrenim ile lisansüstü eğitim alan gençlerin işyerlerindeki statülerine göre sayısal dağılımı.

Yıllar	Eğitim düzeyi	Yaş (yıl)	Özel işyeri	Kamu	Diğer*	Toplam
2014	A	20-24	2181	652	25	2858
		25-29	3363	2124	37	5524
	B	20-24	12	6	0	18
		25-29	190	252	2	444
2015	A	20-24	2324	645	28	2997
		25-29	3827	2145	44	6016
	B	20-24	12	10	0	22
		25-29	205	240	3	448
2016	A	20-24	2381	672	16	3069
		25-29	4004	2115	42	6161
	B	20-24	14	14	0	28
		25-29	160	247	2	409
2017	A	20-24	2577	599	25	3201
		25-29	4321	2041	51	6413
	B	20-24	18	7	1	26
		25-29	200	228	1	429

A: İki veya üç yıllık yüksekokul, 4 yıllık yüksekokul veya fakülte mezunu; B: Lisansüstü (yüksek lisans veya doktora) eğitim mezunu. *Vakıf, dernek, kooperatif, siyasi parti, sivil toplum kuruluşu, uluslararası örgüt, elçilik vb. Kaynak: 2014, 2015, 2016 ve 2017 TÜİK İşgücü Araştırması Veri Setinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (TÜİK, 2018).

çok özel işyerlerinde çalışmaktadır. Bu bağlamda devlet kurumlarında lisansüstü eğitilmiş gençlerin çalışması dikkate değer bir durumdur.

İşyerlerinin Durumuna Göre Yükseköğrenimli ve Lisansüstü Eğitilmiş Gençler

Yükseköğrenimli ve lisansüstü eğitime sahip 20–24 yaş ve 25–29 yaş arası gençler açık ara düzenli bir işyerinde (fabrika, mağaza vb.) çalışmaktadır. Bununla birlikte tarlada, pazar yerinde, seyyar ve evde çalışan gençler bulunsada lisansüstü eğitilmiş gençlerin tarlada veya pazar yerinde çalışmadıkları görülmektedir. Yükseköğrenimli gençlerin pazar yerinde en düşük oranda çalıştıkları tespit edilmektedir. Tarlada çalışma yükseköğrenimli her iki yaş grubu içinde bulunmaktadır. Yıllara göre bakıldığında ise 2017 yılında tarlada çalışan yükseköğrenimli gençlerin sayısında artış olmuştur.

■ Tablo 10'dan yola çıkarak yükseköğrenim eğitimine sahip gençlerin düzenli iş yerlerinin dışında tarla, bahçe, pazar veya sabit olmayan yerlerde kısa süreli veya geçici çalışma ortamlarında istihdam edildikleri görülmektedir. Lisansüstü eğitime sahip olan gençlerin ise çoğunlukla düzenli iş yerlerinde istihdam edildikleri anlaşılmaktadır.

Tartışma

Okuldan işe geçiş süreci, gelişmiş ülkelerin (Almanya, Fransa vb.) çoğunda çözülmesi gereken bir problem olarak ele

alınmakta, hükümetler ve politikacılar tarafından tartışılmakta ve gençlere profesyonel destek nasıl sağlanabilir, gençler iş yaşamına nasıl uyum gösterebilir gibi pek çok soruya çeşitli açılardan yanıt aranmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde yükseköğrenim ve lisansüstü eğitim almış gençlerin iş yaşamına geçiş süreçlerine yönelik kolaylaştırıcı politikalar geliştirilmekte ve raporlar hazırlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de yükseköğrenim ve lisansüstü eğitimden iş yaşamına geçmiş gençlerin özellikleri ve çalışma durumları nasıldır sorusu akla gelmektedir. Bu araştırma bu soruya yanıt vermeye çalışmaktadır. Araştırmada tüm Türkiye'yi kapsayan, TÜİK tarafından yürütülen 2014–2017 yıllarını kapsayan İşgücü Araştırmasından elde edilen verilerden yararlanılmıştır (TÜİK, 2018). Bu çalışmayla Türkiye'de yükseköğrenim ve lisansüstü eğitim almış gençlerin özelliklerine ve çalışma durumlarına yönelik bir profil çizilebilmek olanaklı hale gelmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre, Türkiye'nin genç nüfus hızının azalması artmaktadır. Araştırmaya göre Türkiye'de 20–24 yaş ve 25–29 yaş arası gençlerin yükseköğrenim eğitimleri düzenli olarak artmaktadır. Yükseköğretim mezunu genç oranları (2014 yılı %21, 2015 yılı %22, 2016 yılı %25 ve 2017 yılı %27) bu tespiti doğrulamaktadır. Türkiye'de 129'u devlet, 75'i vakıf ve 4'ü vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplam 208 üniversite mevcuttur (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2020c). Kamu ve özel üniversitelerde öğre-

■ **Tablo 10.** Yükseköğrenim ile lisansüstü eğitim alan gençlerin işyerlerinin durumuna göre sayısal dağılımı.

Yıllar	Eğitim düzeyi	Yaş (yıl)	Tarla, bahçe	Düzenli işyeri (fabrika, büro, mağaza vb.)	Pazar yeri	Seyyar veya sabit olmayan işyeri	Evde (kendi veya başkasının evinde)
2014	A	20–24	161	1969	4	41	6
		25–29	95	3188	7	47	26
	B	20–24	-	11	-	1	-
		25–29	1	185	-	1	3
2015	A	20–24	170	2106	5	30	13
		25–29	126	3639	2	33	27
	B	20–24	-	12	-	-	-
		25–29	2	201	-	-	2
2016	A	20–24	190	2120	6	50	15
		25–29	136	3760	5	68	35
	B	20–24	2	12	-	-	-
		25–29	2	154	-	1	3
2017	A	20–24	240	2266	13	39	19
		25–29	162	4028	7	86	38
	B	20–24	2	16	-	-	-
		25–29	2	196	-	1	1

A: İki veya üç yıllık yüksekokul, 4 yıllık yüksekokul veya fakülte mezunu; B: Lisansüstü (yüksek lisans veya doktora) eğitim mezunu. Kaynak: 2014, 2015, 2016 ve 2017 TÜİK İşgücü Araştırması Veri Setinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiştir (TÜİK, 2018).

nim gören öğrenci sayısı 2013–2014 döneminde 5.472.521 (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2020a) iken 2017–2018 dönemi içinde kamu ve özel üniversitelerde öğrenim gören öğrenci sayısı 7.560.371’e (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2020b) ulaşmıştır. Bu rakam 2013–2014 dönemine göre %138 artış anlamını taşımaktadır. Yükseköğretim mezunlarında ciddi bir artışın sağlandığını söylemek mümkündür. Ancak bu değer Avrupa Birliğinde 2002 yılında %23.6 iken 2016 yılında %39.1’dir (Eurostat, 2017). Türkiye ile Avrupa Birliği üyesi ülkeler yükseköğrenim eğitime sahip gençler açısından karşılaştırıldığında aradaki fark oldukça büyüktür. Eurostat (2012), 2020 yılı hedefi olarak Avrupa Birliği üyesi olan ülkelerde yükseköğretim mezunu 30–34 yaş arası bireylerin oranını %40 olarak belirlemiştir (Eurostat, 2017). 2016 yılı itibarıyla bu hedefi başarıyla geçen ülkeler (Danimarka, Estonya, Yunanistan, Kuzey Kıbrıs, Litvanya, Hollanda, Finlandiya ve İsviçre) bulunmaktadır. Örneğin Danimarka’da 2016 yılı itibarıyla %47,7, Estonya’da %45,4, Yunanistan’da %42,2 oranında 30–34 yaş arası yükseköğretim mezunu birey bulunmaktadır (Eurostat, 2017). Bu araştırmada 20–24 yaş ve 25–29 yaş yükseköğrenim eğitime sahip gençlerden elde edilen bulgulardan yola çıkıldığında Türkiye’nin bu hedefi yakalamakta zorlanacağı söylenebilir.

Benzer bulgu, lisansüstü eğitimde de görülmektedir. Özellikle 20–24 yaş grubu olan gençlerin lisansüstü eğitim verileri, 25–29 yaş grubu gençlere göre oldukça düşüktür. Lisansüstü eğitim açısından yıllar arasında büyük bir değişimin olmadığı da söylenebilir. OECD (2016) yılı raporuna göre 2014 yılında bütün alanlarda doktora mezunu bireylerin en fazla olduğu ülkeler sırasıyla Amerika Birleşik Devletleri (67.449 kişi), Almanya (28.147 kişi), Birleşik Krallık (25.020 kişi) ve Hindistan’dır (24.300 kişi). Türkiye’de 2014 yılı itibarıyla doktora mezunu birey sayısı 4516’dır. Araştırma sırasında ülkelerin lisansüstü eğitimi bitirmiş 20–24 yaş ve 25–29 yaş aralığında olan birey sayıları elde edilemediğinden veriler bütün yaş grupları dâhil edilerek verilmiştir.

Ülkelerin doktoralı insan kaynağı oranlarına bakıldığında ise Çin’de 2.2, ABD’de 1.7, Avrupa Birliğinde 1.5, Güney Kore’de 1.4, Kanada’da 1.2 ve Japonya’da 1.1’dir. Bu oran Türkiye’de 0.4’tür. Başka bir ifadeyle Türkiye’de doktoralı insan kaynağı oranında 1000 kişiye 0.4 doktoralı insan kaynağı düşmektedir. Türkiye’de 2016 yılı itibarıyla devlet üniversitelerinde 81.882, vakıf üniversitelerinde 8239 olmak üzere toplam 90.121 doktora öğrencisi bulunmaktadır (YÖK, 2018b). Türkiye, gerek yurt içinde gerek yurt dışında burslu olarak doktora eğitimi yürütmekte ise de doktoralı insan kaynağı hala sınırdadır. Bu kapsamda Yükseköğretim Kurulu ülkenin ihtiyaçlarını ve gelişim alanlarını dikkate alarak 100/2000 programını haya-

ta geçirmiştir. Bu program ile ülke için öncelikli alanlarda olmak üzere 100 alanda 2000 doktoralı insan kaynağı yetiştirmek hedeflenmektedir. Bu insan kaynağı sadece akademiye değil aynı zamanda kamu ve özel sektörün gelişimine odaklı olmak üzere yürütülmektedir (YÖK, 2018a). Doktoralı insan kaynağı açığını kapatmak için atılım çabası içinde olan Türkiye’nin diğer ülkelerle yarışabilmesinde kat etmesi gereken yolun oldukça uzun olduğu görülmektedir.

Araştırmada, yüksek eğitimli gençlerin çoğunlukla şehirlerde yaşadığını bunu ilçelerin izlediğini söylemek mümkündür. Araştırmada yükseköğrenim eğitimi almış her iki gruba ait gençlerin (20–24 yaş ve 25–29 yaş) büyük oranda il ve ilçe merkezlerinde yaşamayı tercih ettikleri tespit edilmektedir. Bu bağlamda ilçelerde yaşayan yükseköğrenim eğitime sahip gençleri ilçelere bağlayacak yatırımların yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bloom, Hartley ve Rosovsky’ye (2007) göre yükseköğretim mezunları yalnızca daha yüksek gelir elde etmekle kalmayıp, daha alt öğretim kademelerinden mezun olan işgörenlerin de verimliliklerini ve kazançlarını artırmaktadır. Yazarların da belirttiği gibi yükseköğrenim eğitime sahip gençlerin ilçelerde kalması, ilçelere toplumsal yarar sağlaması açısından da önem taşımaktadır. Araştırmanın başka bir bulgusu da 20–24 yaş grubu gençlerin evlenmeyi ertelemeleridir. Bu durum hem yükseköğrenim hem de lisansüstü eğitime sahip gençler için benzerlik taşımaktadır. Yükseköğrenim ve lisansüstü eğitim almış gençlerin mezun oldukları bölümler açısından dengesiz bir dağılımın olduğu söylenebilir. Örneğin iş ve yönetim alanında en çok mezun varken, veteriner hekimlikte ya da gazetecilik ve enformasyon alanında bu sayı oldukça azalmaktadır. Gençlerin mezun dağılımlarının her iki yaş grubu için de geçerli olduğu görülmektedir. Atli (2013), Malatya’da 818 lise öğrencisiyle yapmış olduğu araştırmada öğrencilerin meslek tercihlerini ekonomik kaygılarla yapmış olduklarını, doktorluk, öğretmenlik ve mühendislik mesleklerinin en çok rağbet gören meslek olduğunu tespit etmektedir. Türkiye’de bu meslekler iş garantisi ve görece yüksek geliri olan meslek grupları arasında yer almaktadır. 2014–2023 Ulusal İstihdam Stratejisi Raporuna göre AR-GE çalışmalarına ağırlık veren rekabetçi ve kurumsallaşmış özel sektör Türkiye’de sınırlıdır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017). TÜİK tarafından 2016 yılında yayınlanan raporda Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin büyük çoğunluğunun düşük teknoloji ile çalıştığı (TÜİK, 2016) belirtilmektedir. Dolayısıyla istihdam konusunda sınırlı bir yapı çizen alternatif mesleklerin gençler tarafından tercih edilmesi zor görünmektedir. Bu durum ülkenin meslek çeşitliliğinin ve insan kaynaklarının zenginleştirilmesi açısından tehlikeli bir yapı oluşturabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu dağılımın olumsuz sonuçlarının olma-

ması için Yükseköğretim Kurulu, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları, Kalkınma Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu, Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisinin birlikte ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda insan kaynaklarını planlamaya yönelik ciddi bir politika yürütmeleri gerekmektedir.

Gençler, iş bulma yöntemi olarak sırasıyla; kendi olanakları, İŞKUR, özel istihdam ofisleri, akraba, eş ve diğer tanıdıklar aracılığıyla ve diğer şekilde kullanılmaktadır. Bu durum yıllar içinde de herhangi bir değişiklik göstermemektedir. Yani yükseköğrenimli ve lisansüstü eğitilmiş gençler profesyonel iş arama ve bulma desteğinden yararlanamamakta ya da böyle bir destekten sınırlı yararlanmaktadır. Oysa İŞKUR'da iş ve meslek danışmanları iş ve iş arayanlara rehberlik yapmak üzere çalıştırılmaktadır. Bu kişilerin “doğru iş-doğru eleman” eşleşmesi, gençlerin iş bulması, mesleki uyum problemlerinin giderilmesi gibi konularda destek olması beklenmektedir. Ancak gençlerin bu danışmanlardan yeterince yararlanamadıkları ya da bilmedikleri görülmektedir. Sonuç olarak İŞKUR ve özel istihdam ofisleri kanalıyla iş bulma son derece azdır. Dolayısıyla gençler işlerini ya rastlantı ya da şans eseri bulmaktadırlar. Taylor (1995) gençlerin okuldan işe geçiş yaparken karşılaştıkları zorluklardan birisinin iş aramaya başlarken sahip oldukları bilgi türlerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Yazar meslek türlerine ilişkin nitelikli bilginin iş arama sırasında daha verimli zamanın kullanılmasını sağlayacağından bahsetmektedir. Belirli bir çalışma alanında işin gereksinimleriyle ilgili özel bilgiler, gençlerin pozisyon açığı için eğitim niteliklerini geliştirmelerini ve potansiyel işverenlere çekiciliğini artırmalarını sağlayabilmektedir. Ancak Türkiye’de eğitilmiş gençlerin eğitimleri sırasında seçmek istedikleri mesleklerle yönelik bir yönlendirmenin olmadığı dolayısıyla iş bulmalarının şansa bırakıldığı söylenebilir. Buna bağlı olarak bu araştırmada gençlerin büyük oranda ücretli, maaşlı veya yevmiyeli ve ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıkları tespit edilmiştir. Kendi hesabına ve işveren olarak çalışan genç sayısı ise oldukça sınırlıdır. Hatta yıllara göre herhangi bir değişiklik de olmamıştır. Bu durum gençlerin gereken beşeri ve finansal sermayeye sahip olmadıklarından ve girişimcilik konusunda deneyimsiz olmalarından da kaynaklı olabilir. Türkiye için 2015-2018 yıllarını kapsayan Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı [KOSGEB], 2018) yayınlamıştır. Bu planda stratejik hedefler ve bu hedefler doğrultusunda ilgili kurum ve kuruluşlarca yürütülecek eylem ve projeler yer almaktadır. Bu planda özellikle gençlere yönelik stratejik hedefler yer almasına rağmen etkin değerlendirildiğini söylemek mümkün değildir. Yükseköğretim mezunu gençler

için gerçekçi ve kalıcı çözümler sunan bir istihdam politikasından söz etmek zorlaşmaktadır. Bu nedenle, genç girişimcilerin desteklenmesi, işletmelerinin kurumsal ve finansal açıdan güçlendirilmesi, sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

Bu araştırmaya göre, yükseköğrenim eğitimine sahip gençler, düzenli iş yerlerinin dışında; tarla, bahçe, pazar veya sabit olmayan yerlerde kısa süreli veya geçici çalışma ortamlarında; lisansüstü eğitime sahip olan gençler ise çoğunlukla düzenli iş yerlerinde istihdam edilmektedir. Bu durum gençlerin lisansüstü eğitimle birlikte daha yüksek sosyal prestije sahip olan yerlerde istihdam edildikleri yorumuna götürebilir. Sosyal prestij daha yüksek gelir, daha düşük işsizlik riski, işyerinde daha fazla özerklik ve kendi kaderini tayin edebilme, daha iyi fiziksel sağlık ve daha iyi öznel iyi oluşun yanı sıra terfi için daha iyi beklentilerle ilişkilendirilebilir (Jencks, Perman ve Rainwater, 1988). Verilerden yola çıkılarak, yükseköğrenim eğitimine sahip gençlerin niteliklerine uygun olmayan, genellikle yüksek işsizlik oranlarına yol açan işlerde de çalışabildikleri görülmektedir. Buradan Türk gençlerinin arzu ettikleri görece prestiji yüksek olan işi ancak lisansüstü eğitimden sonra edinebildikleri sonucu çıkarılabilir.

Sonuç

Ekonomilerin gittikçe artan rekabetçi ve bilgi odaklı tanımlanması, insan sermayesi teorilerinin hangi politika zeminine oturtulması gerektiği, işgücünün niteliklerini ve becerilerini geliştirmesi Türkiye hükümeti tarafından ulusal büyümeyi ve refahı artırmanın bir yolu olarak algılanmaktadır. Bu inanç, yükseköğretim kurumları üzerindeki baskıyı artırmakta ve mezunların işe alınabilirliği (*employability*) Hükümetin gündeminde yer almaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde okuldan işe geçiş için en büyük zorluk, kaynakların sınırlı olması, eğitim kurumlarının ve onu destekleyenlerin yeniden yapılandırılmasının çoğunlukla işgücü piyasasına göre daha yavaş gerçekleşmesinden (Kogan ve Unt, 2005) ve emek arz- talebi eşleştirme sorunundan kaynaklanmaktadır.

Türkiye’de genç nüfusun artış oranının azalması gençlerin önemini artırmaktadır. Türkiye gençlere yönelik özel politikalar belirlemeli, genç nüfusun sahip olduğu potansiyeli avantaja çevirebilmelidir. Aksi takdirde gelecekte önemli sorunlarla karşı karşıya kalma riski bulunmaktadır. Türkiye’nin artan genç nüfusun eğitiminde başarısız olma lüksü bulunmamasına rağmen nitelikli bir politika ile yükseköğretim ve lisansüstü eğitim ile istihdam geliştirme stratejik bir konu olarak politika yürütücüler tarafından ele alınmalıdır.

Kaynaklar

- Allen, N. J., & Meyer, J. P. (1990). Organization socialization tactics: A longitudinal analysis of links to newcomers' commitment and role orientation. *Academy of Management Journal*, 33, 847–858.
- Atli, A. (2013). *Lise öğrencilerinin mesleki değerlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya, Türkiye.
- Beşkaya, A., Savaş, B., & Şamiloğlu, F. (2010). The impact of education on economic growth in Turkey. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(3), 43–62.
- BLS (2017). *The employment situation - December 2017*. 25 Aralık 2018 tarihinde <<https://www.bls.gov/news.release/pdf/empst.pdf>> adresinden erişildi.
- Bloom, D. E., Hartley, M., & Rosovsky, H. (2007). Beyond private gain: The public benefits of higher education. In J. F. Forest, & P. G. Altbach (Eds.), *International handbook of higher education* (pp. 293–308). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2017). *2014–2023 Ulusal İstihdam Stratejisi*. 12 Kasım 2018 <<http://www.uis.gov.tr/Media/Books/UIS-tr/HTML02/files/assets/common/downloads/publication.pdf>> adresinden erişildi.
- Davey, L. (1990). The application of case study evaluations. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 2(2), 1–2.
- Eurostat (2012). *Unemployment statistics*. 22 Ocak 2018 tarihinde <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics#> adresinden erişildi.
- Eurostat (2017). *Youth unemployment trends Eurostat, Newsrelease*. 25 Ekim 2018 tarihinde <<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8001730/3-26042017-BP-EN.pdf/c22de270-ea00-4581-89bc-501056f9cae2>> adresinden erişildi.
- ILO (2013). *Global employment trends for youth 2013: A generation at risk*. Geneva: ILO.
- ILO (2014). *Global employment trends for youth 2014: The risk of a jobless recovery*. Geneva: ILO.
- ILO (2018). *Work employment social outlook: Trends 2018*. Geneva: ILO.
- Jencks, C., Perman, L., & Rainwater, L. (1988). What is a good job? A measure of labor-market success. *American Journal of Sociology*, 93(6), 1322–1357.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *İşgücü piyasasındaki gelişmelerin makro analizi*. 1 Haziran 2020 tarihinde <<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC-Piyas%C4%B1ndaki-Geli%C5%9Fmelerin-Makro-Analizi-2018-L.pdf>> adresinden erişildi.
- Kar, M., & Ağır, H. (2003). Türkiye’de beşeri sermaye ve ekonomik büyüme: Nedensellik testi. II. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, 17–18 Mayıs 2003, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Koen, J., Klehe, U. C., & Van Vianen, A. E. M. (2012). Training career adaptability to facilitate a successful school-to-work transition. *Journal of Vocational Behavior*, 81(3), 395–408.
- Kogan, I., & Unt, M. (2005). Transition from school to work in transition economies. *European Societies*, 7(2), 219–253.
- KOSGEB (2015). *Türkiye Girişimcilik Stratejisi ve Eylem Planı 2015–2018*. 15 Ekim 2018 tarihinde <https://www.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mali%20Tablolar/Gisep_2015-2018_TR.pdf> adresinden erişildi.
- Manacorda, M., Rosati, F. C., Ranzani, M., & Dachille, G. (2017). Pathways from school to work in the developing world. *IZA Journal of Labor & Development*, 6(1), 1–4.
- Mincer, J. (1991). *Education and unemployment*. NBER Working Papers Series (Working Paper No: 3838). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Moreau, M. P., & Leathwood, C. (2006). Graduates' employment and the discourse of employability: a critical analysis. *Journal of Education and Work*, 19(4), 305–324.
- Ng, T. W., & Feldman, D. C. (2007). The school-to-work transition: A role identity perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 71(1), 114–134.
- OECD (2016). *Science, technology and innovation outlook*. 25 Ekim 2018 tarihinde <https://read.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-innovation-outlook-2016_sti_in_outlook-2016-en#page1> adresinden erişildi.
- Savickas, M. L. (1999). The transition from school to work: A developmental perspective. *The Career Development Quarterly*, 47, 326–336.
- Sarı, R. (2002). Kazançlar ve eğitim ilişkisi: İl bazında yeni veri tabanı ile kanıt. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 29(2), 367–380.
- Schein, E. (1964). How to break in the college graduate. *Harvard Business Review*, 42(6), 68–76.
- Sortheix, F. M., Chow, A., & Salmela-Aro, K. (2015). Work values and the transition to work life: A longitudinal study. *Journal of Vocational Behavior*, 89, 162–171.
- Stevens, R., Loudon, D., Wrenn, B., & Cole, H. (2012). *Concise encyclopedia of church and religious organization marketing*. Ney York, NY: Routledge Published.
- Taban, S., & Kar, M. (2006). Beşeri sermaye ve ekonomik büyüme: Nedensellik analizi, 1969–2001. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 159–181.
- Tansel, A. (2009). Türkiye’de okullaşma oranları ve eğitimin getirişi. *Düşün Dergisi*, 14, 25–29.
- Taylor, S. M. (1995). The roles of occupational knowledge and vocational self-concept crystallization in students' school-to-work transition. *Journal of Counseling Psychology*, 32(4), 539–550.
- Tomasik, M. J., Hardy, S., Haase, C. M., & Heckhausen, J. (2009). Adaptive adjustment of vocational aspirations among German youths during the transition from school to work. *Journal of Vocational Behavior*, 74(1), 38–46.
- TÜİK (2016). *Küçük ve orta büyüklükteki girişim istatistikleri*. 12 Temmuz 2018 tarihinde <<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21540>> adresinden erişildi.
- TÜİK (2017). *İstatistiklerle gençlik*. 1 Haziran 2020 tarihinde <<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27598>> adresinden erişildi.
- TÜİK (2018). *İşgücü istatistikleri*. 27 Kasım 2018 tarihinde <<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr>> adresinden erişildi.
- UNESCO (2017). *What do we mean by "youth"?* 20 Ekim 2018 tarihinde <<http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/>> adresinden erişildi.

- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (8. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Velde, M. E., Feij, J. A., & Taris, T. W. (1995). Stability and change of person characteristics among young adults: The effect of the transition from school to work. *Personality and Individual Differences*, 18(1), 89–99.
- YÖK (2018a). *100/2000 YÖK doktora bursları projesi nedir?* 27 Kasım 2018 tarihinde <<http://www.yok.gov.tr/web/100-2000/100-2000-doktora-projesi-nedir>> adresinden erişildi.
- YÖK (2018b). Türkiye’de doktora sayıları-grafiklerle. 27 Kasım 2018 tarihinde <http://www.yok.gov.tr/web/100-2000/icerik/-/asset_publisher/qzVwGcCD6CrS/content/say%C4%B1sal-veriler> adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2020a). *2013–2014 Öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri*. 1 Haziran 2020 tarihinde <<https://istatistik.yok.gov.tr/>>adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2020b). *2017–2018 Öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri*. 1 Haziran 2020 tarihinde <<https://istatistik.yok.gov.tr/>>adresinden erişildi.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2020c). *Türlerine göre mevcut üniversite sayısı*. 1 Haziran 2020 tarihinde <<https://istatistik.yok.gov.tr/>> adresinden erişildi.

Bu makalenin kullanım izni Creative Commons Attribution-NoCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) lisansı aracılığıyla bedelsiz sunulmaktadır. / This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.